

DOSSIER DEL
PROFESSORAT

PLAYSTORIES. CONSTRUÏNT LA MENORCA TALAIÒTICA

La prehistòria de Menorca és un període del passat excepcional.

Els primers pobladors arriben a l'illa al voltant del 2300 aC, és a dir a l'edat del coure. Fins al 1600 aC no tenim gaire informació, el més destacat que se n'ha conservat són els espais d'enterrament, com ara sepulcres megalítics, coves amb façana megalítica i hipogeus de planta senzilla i allargada. Entre el 1600 i el 1200 aC es documenta la vida a petits poblats de navetes d'habitació; aquestes estructures són cabanes de planta allargada i absidal construïdes en tècnica ciclòpia (de grans blocs en sec). Són comunitats agràries i igualitàries amb un ampli món espiritual, que es desenvolupa dins coves naturals, com és el cas de la cova des Mussol i la des Càrritx. També és el període en el qual conviuen diversos models arquitectònics en els enterraments, com són els sepulcres de doble i triple parament, hipogeus simples, coves murades i les primeres navetes d'enterrament.

El segon bloc de la prehistòria i sens dubte el més conegut correspon al període talaiòtic, que s'allarga 1.000 anys i el tanca la conquesta romana, el 123 aC. L'inici el marca l'abandonament dels poblats de navetes i el naixement dels primers poblats amb talaiots. Els vestigis d'aquesta cultura estan àmpliament representats en el paisatge actual, amb monumentals construccions que continuen com a herència del passat.

A través d'aquesta proposta educativa es pretén donar vida a aquest llegat arquitectònic i arqueològic d'una manera activa, amb la qual els alumnes participaran en la construcció d'un poblat i d'una necròpolis talaiòtica. L'activitat se centra en el període talaiòtic per diverses raons: la primera, per simplificar el discurs educatiu respecte a la prehistòria en general i la segona, perquè els testimonis arqueològics talaiòtics són més evidents en quantitat i nivell de coneixement.

Per començar, l'equip de monitors oferirà als alumnes una visita a les sales de prehistòria del museu i els mostrarà una selecció dels objectes arqueològics, maquetes i il·lustracions sobre la vida i la mort d'aquell temps. El dinamisme entre guia i alumnat serà crucial; es realitzaran preguntes, comentaris, comparacions, amb l'objectiu que el grup en comú arribi fins a les respostes.

Aquesta visita serà una introducció conceptual i visual per adquirir referents per facilitar la comprensió de l'activitat que es farà després. Veurem objectes de ceràmica, os i metall que fan referència a activitats diverses: cuina (olles, gerres, morters, molons, ganivets); elaboració tèxtil (pesos de teler, agulles, punxons); metal·lúrgia (motllos, destrals, gresols, lingots); aixovar funerari (braçalets, penjolls, collars); restes humanes d'enterraments.

Vitrina del museu amb materials arqueològics que representen la vida quotidiana: vaixel·la de cuina, pesos de teler, hams per pescar

Els talaiòtics van ser grans constructors. En una primera etapa els edificis protagonistes van ser els talaiots i les navetes d'enterrament.

La comunitat científica té molts dubtes respecte als talaiots. Simplificant es pot dir que els talaiots es van construir entre el 1100 i el 600 aC. Se'ls atribueix la funció de centres de representació del poder civil, edificis de caràcter públic i torres per controlar el territori. Actualment es conserven devers 300 talaiots, però només se n'han excavat cinc, per aquesta raó encara queda molta feina per fer.

Respecte a les navetes d'enterrament, s'ubiquen cronològicament entre el 1200 i el 800 aC. A l'interior els enterraments són col·lectius i s'acompanyen d'aixovar funerari.

Amb el pas del temps aquestes emblemàtiques construccions s'abandonen i a partir del 550 aC prenen el relleu com a edificis més destacats d'aquella societat els recintes de taula, com a centres cerimonials, i les grans necròpolis d'hipogeus, com a llocs de culte a la mort.

Són una societat cohesionada que treballa organitzada i s'enfronta a la supervivència a una illa petita amb característiques biològiques i geològiques dures. Encara que els seus enterraments són col·lectius, existeixen evidències per poder considerar que són una societat amb desigualtats.

Vivien de l'agricultura cerealística, fonamentalment ordi i blat, i de la ramaderia, en què destaquen per ordre d'importància les cabres, bous, vaques i porcs. Progressivament aniran transformant el paisatge, conreant més i més terres salvatges. Els recursos marins no seran presents a la seva dieta fins que no es consolidin els contactes amb la cultura púnica, entorn del segle v aC.

Després de la visita el grup es dirigirà a la sala didàctica i organitzats en petits grups duran a terme la construcció del poblat i de la necròpolis talaiòtica a petita escala, mitjançant maquetes i Playmobils.

Es veuran representats els següents elements: construccions i sistemes constructius (talaiot, recintes de taula, naveta, cases, hipogeus, tècnica ciclòpia), maneres productives (ramaderia i agricultura), vida quotidiana (gastronomia, indumentària) i el món de les creences (rituals de taula i funeraris).

Finalment es farà una posada en comú, així l'alumnat compartirà tot allò que s'ha treballat. D'aquesta manera aconseguirem remarcar els coneixements adquirits i fer una avaluació. Com a col·fó un aplaudiment d'agraïment per la seva gran labor.

Continguts

- La prehistòria a Menorca
- El patrimoni històric i artístic de la cultura talaiòtica
- Economia, societat, vida quotidiana, rituals funeraris i creences a l'època talaiòtica
- Arquitectura i tecnologia constructiva dels talaiòtics
- La intervenció humana al medi
- Apropament i interpretació d'objectes exposats al Museu de Menorca
- Respecte i valoració del patrimoni cultural i artístic de Menorca
- Aprenentatge col·laboratiu a través de l'esforç i l'intercanvi d'informació
- Aprendre jugant i experimentant de manera autònoma i en grup

Vocabulari relacionat

- aC (abans de Crist)
- Aixovar funerari
- Arqueologia
- Cercle
- Ciclopi/ciclòpia
- Hipogeu
- Naveta
- d'enterrament
- Naveta d'habitació
- Necròpolis
- Sepulcre megalític
- Recinte de taula
- Talaiot
- Taula

Recursos per l'aula

- Web del Consell Insular de la Menorca Talaiòtica
<http://www.menorcatalayotica.info/>
- Manual de bones pràctiques per a les visites culturals i la conservació del patrimoni històric
<http://cime.es/documentos/documentos/4438docpub.pdf>
- Article del blog del Museu que tracta la cuina talaiòtica
<https://www.museudemenorca.com/ca/blog/llegir/genealogia-de-la-cuina-talaiotica-/121>
- Llibre *L'illa dels talaiots: Menorca, candidata a Patrimoni Mundial* (Consell Insular de Menorca – Museu de Menorca, 2015)
- Llibre *Torre d'en Galmés. Control del territori a la Menorca Prehistòrica*. Col·lecció Sitjot, 1 (Consell Insular de Menorca, 2018)
- Contes *Els primers menorquins, El constructor de talaiots, L'estatueta màgica* (Consell Insular de Menorca, 2018)

Propostes per al treball a l'aula abans i després de la visita

Amb l'objectiu d'aprofitar al màxim la visita al Museu de Menorca, es proposa al professorat algunes idees o orientacions de treball previ que es poden desenvolupar a l'aula. No es tracta de fer un treball en profunditat, sinó més bé de poder introduir als alumnes les característiques bàsiques de la prehistòria de Menorca i de la cultura talaiòtica, per contextualitzar l'activitat que es farà posteriorment al Museu.

En primer lloc recomanem mirar amb atenció el següent vídeo, que correspon a la promoció de la cultura talaiòtica com a candidata a patrimoni mundial de la Unesco:

https://www.youtube.com/watch?time_continue=285&v=22Bt0Pf-SbQ&feature=emb_logo

En aquest vídeo es mostra una selecció dels monuments més emblemàtics:

- Els poblats de Trepucó, Sant Agustí, Binissafúller, So na Caçana, Talatí de Dalt, Torre d'en Galmés, Torelló, Cornia i Trebalúger
- La naveta d'enterrament des Tudons
- La necròpolis d'hipogeus de Calescoves

Hauran de fer només la primera part de l'**annex**, que consisteix a identificar els jaciments que apareixen al vídeo.

Després amb l'ajuda del professor anotaran el nom concret de cada jaciment de l'annex 1.

Per corregir aquest exercici és recomanable tornar a veure el vídeo. També es pot aprofitar per compartir oralment quins jaciments han visitat i quins altres que no han sortit al vídeo. En aquest punt es pot remarcar que tenim més de 1.500 jaciments arqueològics conservats.

Per entrar en contacte amb les funcions de cada edifici proposam l'activitat de l'**annex 2**. Consisteix a relacionar amb fletxes les il·lustracions amb el seu nom i funció.

Finalment, entre tots es pot fer un exercici de trobar les diferències entre els poblats prehistòrics i el pobles o ciutats actuals (tipus d'edificis, materials constructius, presència d'animals, funció dels edificis...). De la mateixa manera es podria comparar el món de la mort a la prehistòria amb l'actual.

L'objectiu d'aquest treball inicial no és arribar a conclusions definitives, sinó introduir fonamentalment l'arquitectura de la vida i la mort del món talaiòtic. Al museu treballarem molts més coneixements.

Després de realitzar les activitats del museu, podem proposar que els alumnes facin a classe, a petita escala i amb argila, el monument que els hagi agradat més. Una altra opció seria que dibuixessin un poblat o una necròpolis etiquetant els elements més destacats. a petita escala i amb argila, el monument que els hagi agradat més. Una altra opció seria que dibuixessin un poblat o una necròpolis etiquetant els elements més destacats.

PLAYSTORIES. CONSTRUINT LA MENORCA TALAIÒTICA

Annex 1

- Primer, observa el vídeo. Identifica quins d'aquests jaciments arqueològics hi apareixen i quins no.

- Segon, escriu el nom del jaciment.

1. -
-

2. -
-

3. -
-

4. -
-

5. -
-

6. -
-

7. -
-

8. -
-

PLAYSTORIES. CONSTRUINT LA MENORCA TALAIÒTICA

Annex 2

Relaciona amb fletxes aquests edificis amb el seu nom i funció.

Talaiot. Torre de vigia i edifici simbòlic del poblat

Naveta. Espai per enterrar els morts

Recinte de taula. Espai per fer rituals

Poblat. Conjunt de cases, recinte de taula i talaiot, envoltat de murada

